

HANNAH ARENDT'İN YURTSUZLUK DENEYİMİ BAĞLAMINDA SURIYELİ MÜLTECİLER KRİZİ: KURBAN VE ÖTEKİ

Ayşe ALDEMİR¹

ÖZET

Yurtsuzluk ve göç, tarih boyunca iltica eden ve kendisine sığınılan için konukseverlik, uyum sağlayabilme, yabancıyı koruma gibi olgular açısından “sınanma deneyimini” de içinde barındıran bir mesele olmuştur. Benzer bir sınanma 2011’de Suriye’de başlayan iç savaş sonrası Ürdün, Mısır, Türkiye gibi ülkelere göç eden mülteci akınıyla gerçekleşmiştir. Bu çalışmada, mülteci krizi, yurtsuzluğu deneyimleyen bir düşünür olarak Hannah Arendt’in mültecilik deneyimi ve Arendt’in politik düşüncesinde çok önemli bir yere sahip olan “kendini evinde hissetmek, başkasının zihnine konuk olmak ve dünyaya minnet duymak” biçiminde ifade ettiği olgular bağlamında ele alınacaktır. Çalışmada özellikle cevabı aranan, “Dünyada mültecilere karşı büyüyen faşist ve ırkçı dalganın etkisiyle mültecilere hiçbir şekilde sığınma hakkı verilmemesi gerektiği söyleminin giderek kendisine daha fazla taraftar bulduğu günümüzde, Arendt’in anlamaya çalışan ve eylem odaklı politik düşüncesinin, modern insana sorumluluklarını hatırlatması mümkün müdür?” sorusudur. Sorgulama konusu olan meseleler, Twitter’da mülteci krizi üzerinden geliştirilen sosyal linçlerin fenomenolojik araştırması yapılarak ortaya konulmaya çalışılacaktır. Sosyal ağlardan Twitter’ın mülteci dalgası üzerinden nefret ve şiddet temelli bir söylemi yaygınlaştırdığı ve bunu “sıradanlaştırdığı” çalışmanın bulguları arasındadır. Arendt’in yurtsuzluk deneyimi ve politik kavramlarının, mülteci krizini anlama-çözümleme ve yerlinin mülteciye karşı sorumluluklarını anımsatmada bir imkân olabileceği ulaşılan sonuçlardandır.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli Mülteciler, Ortak Duyu, Sosyal Medya, Öteki

THE SYRIAN REFUGEE CRISIS CONTEXTUALISED BY HANNAH ARENDT’S EXPERIENCE OF STATELESSNESS: THE VICTIM AND THE OTHER

ABSTRACT

Statelessness and migration throughout history has included the “experience of being tested” both for the refugee and the asylum provider in terms of hospitality, assimilation, and protecting the stranger. A similar testing experience has taken place as a result of the wave of refugees migrating into countries such as Jordan, Egypt, and Turkey following the Syrian Civil War which began in 2011. In this study, the refugee crisis will be examined within the context of Hannah Arendt’s experience of being a refugee as a stateless philosopher, and the ideas of “feeling at home, being a guest in another’s mind, and feeling grateful towards the world” which occupy a significant place within Arendt’s political frame of thought. The main question for which the study seeks the answer is: “Today, as the idea that refugees should not be granted asylum in any way finds an increasing amount of support through the influence of the growing fascist and racist reactions against refugees, can Arendt’s questioning and action-focused political thought remind the modern individual of their responsibilities?”. The issues pertinent to the discussion will be presented through a phenomenological analysis of the social media bullying regarding the discussion of the refugee crisis on Twitter. One of the findings of the study is that the social network Twitter popularises a discourse based on hatred and violence regarding the refugee crisis and makes such discourse commonplace. Another finding suggests that Arendt’s

¹ Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi, İstanbul, Türkiye, aldmrayse@gmail.com

experience of statelessness and her political concepts can be a means of understanding-deciphering the refugee crisis and reminding locals of their responsibilities towards the refugee population.

Keywords: Syrian Refugees, Common Sence, Social Media, The Other

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra en büyük mülteci akınının yaşandığı günümüzde mülteci krizi olarak ifade edilen kriz, tam olarak "insanlığın krizi"dir. Bu kriz sürecinde mülteci, göç ettiği topraklara uyum sağlama gibi zorlu bir sınava tabi olurken, yerli de dışarıdan gelene kapılarını açma ve onlarla birlikte yaşamı idrak ve deneyimleme sınavıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu zorlu süreç, geleneklerde ve kutsal kitaplarda da yerini almış, yabancıya evini açma "Tanrı misafiri" ilkesiyle ifade edilmiştir.

18 Aralık 2010'da Tunus'ta başlayan Arap Baharı'nın dalga dalga bölgeye yayılması ve en sonunda Suriye'de Nisan 2011'de başlayan iç savaş, milyonları ülkesini terk etmek durumunda bırakırken, aslında benzer bir süreç iki dünya savaşı arasında da yaşanmıştır. 1933'te şüpheli aktivistler için yakalanma kararının alınmasıyla birlikte siyaset bilimci Hannah Arendt sekiz günlük bir tutukluluğun ardından², hemen Paris'e kaçmak mecburiyetinde kalır. Aradan geçen 18 yıl süresince mülteci olarak yaşamını sürdüren Arendt, İkinci Dünya Savaşı bittikten aylar sonra bile, hocası Karl Jaspers'e, "Ben hâlâ yurtsuz bir insanım"³ diye yazar (Adelman, 2017). Arendt'in bu sözü, yurtsuz insanların içinde bulunduğu katı gerçekliği ve şartların acımasızlığını çarpıcı bir biçimde ortaya koyar. 1933'te Almanya'dan ayrıldıktan sonraki 18 yılını Arendt, "tabiiyetsiz kişi" olarak, her ne kadar mülteci olarak adlandırılmaktan hoşlanmadığını söylese de tüm hayatını yurtsuz ve mülteci olarak geçirecektir (Young-Bruehl, 2012, s.221).

Arendt, Nazi Almanyasının yenilgisiyle sonuçlanan savaşın bittiği anda, "Ne oldu? Niçin oldu? Nasıl olabildi?" sorularıyla kuşatıldığını belirtir (Arendt, 2014, s.10). Arendt'in o zamanları anlayabilme adına dile getirdiği sorular, dünyada 65 milyondan daha fazla insanın evinden ayrılmak zorunda kaldığı bugün için de sorulabilir.

Bugün "mülteci krizi" olarak tanımlanan "insanlık krizi"nin temelinde modernliğin krizinden söz edilebilir (Özgül, 2016, s.1-3). Modernitenin getirilerinden olan ulus-devletleşme sürecinde, homojen bir kimlik yaratma düşüncesi, bu kimliğin dışında kalanları ötekileştirme projesini de beraberinde getirmiştir (Özgül, 2016, s.3). Ulus devlet sisteminde, birey eğer bir devlete tabi vatandaş değilse, insanın doğuştan sahip olduğu hakların da aslında korunmasız olduğu görüşü vardır (Agamben, 2012). Ulusal sınırlar vardır, bir de bu sınırın dışında kalan insanlar. Ulus-devleti ve onun sınırlarını tehdit eden "öteki" sınır dışı edilmelidir. Bu yüzden belki de modern dünya sınırlarını tel örgülerle dışarıya kapatır. Acıklı bir trajedi olarak mültecinin yazgısı da tel örgülerle çevrilidir denilebilir. Tam da bu yüzden, insan olmanın getirdiği bir ortaklıkla, bu acıklı manzarayı anlama ve onu yok etmek cesaret ve erdemini gösterebilme, bir sınıma olarak insanlığın karşısındadır.

Krizin özellikle "mülteci krizi" olarak adlandırılması, ekonomik, siyasi, etnik ya da kültürel alanda ortaya çıkan bütün sorunlar karşısında "mültecilerin" hedef olarak gösterilmesini de

² Arendt, Siyonist olmamasına rağmen, 1933'te Alman Siyonist Örgütü için çalışmış ve bunun sonucunda da sekiz günlük bir gözaltı sürecinde kalmıştır. Arendt kendisiyle yapılan röportajda 1933'te yasadışı tutuklamaların başlamasıyla birlikte kendisini sorumlu hissettiğini ve "hiçbir şeye bulaşmadan kenarda durmanın artık imkânsız olduğunu" düşündüğünü ve bu yüzden örgüt için yaptığı çalışmalar sonucu tutuklandığında anlık bir haz duyduğunu, zira en azından bir şey yaptığına inandığını belirtir. ((bknz. Hannah Arendt, Formasyon, Sürgün, totalitarizm, Anlama Denemeleri 1930-1954, Haz. Jerome Kohn, (Çev)..İbrahim Yıldız Ankara:2014

imlemektedir. Bu tanımlama, konforun ve refahın önünde engel olarak mültecilerin adres olarak gösterilmesini de çağrıştırmaktadır.

Bu çalışmada, bugün bir insanlık krizine dönüşen Suriyeli mülteciler sorunsalı, Arendt'in yurtsuzluk deneyimi ve bu deneyimden hareketle geliştirdiği politik düşünceleri bağlamında değerlendirilecektir. Arendt'in yurtsuzluk deneyimi, bugün içinde bulunulan insanlık krizinin yeniden düşünülmesinde ve anlamlandırılmasında yardımcı olabilir mi? Bu çalışmanın temel sorusu budur. Bir filozof ve siyaset bilimci olarak ömrünü, Auschwitz'de yaşananları anlamak ve çözümlenmekle geçiren Arendt'in yurtsuzluk deneyimi ve bu deneyimin etkisiyle geliştirdiği düşüncelerinin, Suriyeli mülteci krizini anlamlandırma ve yeniden düşünmede bize yardımcı olup olmayacağı tartışılacaktır. Arendt'in öne sürdüğü "başkasının zihnine konuk olmak", "genişletilmiş zihniyet", "ortak duyu" gibi kavramları ışığında, öteki ve kurban olarak mülteci sorunu irdelenecektir. İnternetin ve sosyal medyanın gittikçe genişleyen ve yayılan güçlü etkisiyle ilgili olarak, özellikle Twitter'da Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemi ve linç içeren örneklerden hareketle, sosyal medyanın mültecilere yönelik nefret söylemini sıradan ve yaygın bir hale getirip getirmediği tartışılacaktır. Ancak bunun için Twitter'da kullanıcı içerikleri tek tek incelenmeyecek, yalnızca kimi tweetler örnek olarak sunulacak ve bunlar üzerinden fenomenolojik bir yaklaşım sergilenecektir.

BİR YURTSUZ OLARAK HANNAH ARENDT VE "BİZ MÜLTECİLER"

Yasak meyveyi yiyerek, Tanrı'nın Adem'i ve Havva'yı Cennet'ten kovması gibi, toprağından ayrı kalan ve kovulan dünyanın sürgün çocukları, nereye giderlerse gitsinler, her yerde onları karşılayan tek bir sözcük olmuştur: "Mülteci." Mülteci kavramı, göç eden insana hiçbir zaman "haklara sahip olma hakkı"nın olmadığını da söyler. Mülteci yurtsuzdur ve herhangi bir ulus devletin vatandaşı da değildir, öyleyse insan haklarından da mahrumdur. Peki ama "insan hakları" kavramı, tam olarak ne anlama gelmektedir?

Yurtsuzluğundan ziyade daha çok Heidegger'le ilişkisi, Almanya ve ABD'de geçirdiği yıllarıyla tanınan Arendt'in Paris'ten ABD'ye kadar olan süreçte yaşadıkları üzerinde pek durulmaz. Arendt, 1933 yılında Nazi Almanyası'ndan ayrıldıktan sonra 1951'de ABD vatandaşlığını aldığı güne kadar yurtsuz, tabiiyetsiz biri olarak ömrünü geçirmiştir. Aradaki 18 yıl boyunca Arendt apolitik entellektüellikten uzaklaşarak, siyasal anlamda aktif bir hayat sürmeye çalışır. Özellikle Paris yıllarında Filistin'e göç eden Yahudi mültecilere yardım ederken, antifaşistlere yasal destek sağlayan örgütler için de çalışmalar yapar. İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla birlikte Fransız hükümeti, sığınmacıları kamplara göndermeye başladıktan sonra, mülteciler işgal altında olmayan bölgelere kaçmaya başlayarak vize, yeni yurt ve güvenlik arayışına da girmişlerdir (Younh-Bruehl, 2012, s.271). Bu yıllarda Brecht'in yazdığı şiirde, "...yumuşak suyun akışının/Kudretli taşı alt edeceğini zamanla. Anlıyorsun işte güçlünün sonunda kaybettiğini" geçen cümleler Arendt'in söylediğine göre, "İyi haberlerin söylentisi gibiydi. Kulaktan kulağa yayılıyordu". (Young-Bruehl, 2012, s.271). Şiir böylece o yıllarda Arendt ve onun gibiler için sabır ve dayanıklılığın kaynağı olabilmıştır. Arendt ve eşi Heinrich Blücher o yıllarda acil Amerikan vizesi alarak, İspanya'dan Lizbon'a oradan da New York'a geçmişlerdir. NewYork'taki yıllarında Arendt, Yahudi siyasetinin temelleri ve hedefleriyle ilgili toplantılar düzenlemiş, "The Origins of Totalitarianism"i (Totalitarizm'in Kökenleri) yazmaya başlamış, onlarca kısa makale ve değerlendirme yazıları kaleme almıştır. Ancak orada hiçbir siyasi grubun bir yurtsuz olan Arendt'in düşüncelerine itibar etmediği anlaşılmaktadır. Daha sonra Arendt, İsrail'in kurulmasıyla birlikte Yahudi ve Arapların yakınlaşmasını amaçlayan gruba katılmış, ancak yapı ve yetenek olarak bu işe uygun olmadığını anlayarak siyasetten uzak durmuştur (Young-Bruehl, 2012, s.222).

Yurtsuz olduğu yıllarda siyaset kuramının temellerini oluşturmakla meşgul olan Arendt, "Totalitarizm'in Kökenleri"nde "Elinde insanlığından başka hiçbir şey olmayan kişi, tam da diğer insanlardan insan muamelesi görmesini mümkün kılan özelliklerini yitirmiştir" diye söyler (Adelman, 2017). Totaliter deneyimlere maruz kalan insanın, elinde insan olmaktan başka hiçbir şeyi kalmamıştır. Arendt'e göre teorik anlamda 18. yüzyılda "devredilemez" haklardan bahsedilmiş ancak herhangi bir politik güvencesi olmayan insan hakları bu konuda sınıfta kalmıştır. Ona göre insan hakları kavramı sorunludur ve çıkmazlarla doludur. İnsanın devletsiz kalması demek, her türlü yasal haklardan da mahrum olması anlamına gelmektedir. Bu insanı koruyacak başka bir devlet ya da hukuk sistemi yoktur, ancak devletlerin merhametine göre yaşama süresi uzayabilir. Dolayısıyla insan hakları, devletsiz bir insan için hiçbir anlam ifade etmez, herhangi bir devletin vatandaşı olmayan insanı koruyamaz da. Öyleyse bu haklar kimler içindir, ancak devleti olan, tabiiyeti olan vatandaşlar için. Nazi'lerin farkında olduğu bir gerçek vardır: "Hiçbir ülkenin bu insanlara sahip çıkmayacağından emin olduktan sonra harekete geçtiler. Mesele şuradadır: haklardan tamamen yoksunluk durumu, yaşama hakkına meydan okunduktan sonra yaratılmıştır" (Arendt, 2011, s.303). Hitler, Yahudiler'i kimsenin istemediğini anladıktan sonra onları yok etme girişimine başlamıştır.

İnsanların devletsiz kalmalarının temelinde ise Arendt'e göre ulus-devletler vardır. Ulus-devletler gerektiğinde bütün haklardan önce gelen insan haklarını işlerine geldiği gibi anlamakta özgürdür. Arendt'e göre, devletsiz insanın yalnızca insan oluşuyla baş başa kalması demek, kimliksiz olmak, tanınmaz ve görünmez olmak demektir (Simson, 2013). Totaliter rejimler insanı devletsizliğe, belirsizliğe, bir tür yok oluşa sürüklerken, insanı bir tür "ayaktakımı" haline getirmeye çalışır. Hiçbir ulus-devletin ayaktakımını istememesi, esas trajik olandır. Bugün Suriyeli mültecilerin ulus-devletlerin çıkarları için anlaşma konusu olması bile, ayaktakımı olarak düşünülmesinin bir sonucudur. Devletlerin Suriyeli mülteciler üzerinden pazarlıklar yapması ve masada bir anlaşma unsuru olarak görülmeleri, bu insanların Arendt'in o zamanlar için söylediği tanınmazlığın ve görünmezliğin bir göstergesidir. Özellikle Suriye'den mültecilerin çoğunluğu Türkiye, Ürdün, Mısır gibi komşu ülkelere göç ederken, Batılı ülkelerin bu konudaki tavrı da sorgulanmalıdır. Bu ülkelere insan hakları konusunda bir yandan tavsiyeler verilirken, bir yandan da "açık kapı politikasının devamlılığını" sağlamak adına "Suriye sınırınızı açın ama Batı sınırınızı sıkı sıkı kapatın" söylemleri bu krizin bir başka trajik boyutudur. Mültecilerin Akdeniz yoluyla Avrupa'ya göç yollarını bulmaları sonucunda, Batılı devletlerin mültecilerin komşu ülkelere kalması için para teklifinde bulunması, Erdoğan'a göre "ucuz otel" taktiğinin bir göstergesidir (Erdoğan, 2016).

Arendt'e göre insanların eşit, özgür haklara sahip doğması içi boş bir ifadeden başka bir şey değildir. İnsan ancak kurumları sayesinde eşit olabilir. Ancak politik bir topluluğun üyesi olduğunuzda haklarınız vardır, insanlar bu topluluktan kovulduklarında, dünya da bu insanları hiçbir şekilde istemez ve doğal hak denilen haklar bir gün yurtsuzlaştırılarak elinizden alınabilir (Adelman, 2017).

Arendt, "Emperyalizm" kitabının beşinci bölümünü mülteci sorununa ayırarak, bu bölüme, "Ulus-Devletin Yıkılışı ve İnsan Haklarının Sonu" adını koyar. Başlıktan da anlaşılacağı üzere mülteci sorununu insan haklarıyla ve ulus-devletlerle ilişkili olarak ele alır. Kitapta Arendt, insan haklarının çıkmazlarına değindiği kısımda özellikle insan hakları belirleniminin temelinde, Tanrı ya da tarihin töreleri değil de insanın olduğunu, bütün yasalar insan haklarına dayalı olduğu için insan haklarını korumak adına ayrıca bir yasaya ihtiyaç duyulmadığını da belirtir (Arendt, 2011, s.294). Arendt, her ne kadar insan haklarının "devredilemez", "doğuştan gelen" bir hak olarak tanımlandığı söylene de insanlar devletsiz kaldığında onları koruyacak otorite ve kurumun da kalmadığını belirtir. Dolayısıyla mülteci için ulusal hakları yitirmek demek, aynı zamanda insan haklarını da yitirmek anlamına gelmektedir (Arendt, 2011, s.297). Esas kötü

olan olgulardan birisi de Arendt'e göre, insan hakları koruyucusu bütün demeklerin mali destek görmekte oldukları ve bunların yayınladığı bildirilerle aslında hayvan koruma derneklerine benzer olmasıdır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından savaşın kurbanlarının kendilerinden esirgenen haklara başvurmadıkları gibi, marjinal derneklerin girişimlerine de kayıtsız kaldıklarını belirtir (Arendt, 2011, s.297).

Mülteciler haklardan yoksun olarak, önce yurtlarını yitmişlerdir, bu aynı zamanda kendilerinin içine doğdukları kendileri için ayrı ve belli bir yer ifade eden toplumsal dokunun da kaybı anlamına gelmektedir. Arendt'e göre mesele yurdun yitilmesiyle birlikte, yeni bir yurt bulmanın da olanaksız olmasıdır. Arendt'in "Hak-sızlar" şeklinde nitelediği mülteciler için ikinci kayıp, kendilerini koruyacak siyasi bir yönetimden de mahrum kalmış olmalarıdır. Siyasi anlamda bir topluluğun kaybı beraberinde insanlığın da dışına çıkmak anlamına gelir (Arendt, 2011, s.306). Arendt, "Emperyalizm" de "Yurdun/evin ve siyasi statünün yitilmesi, ancak tam örgütlü bir insanlık eliyle, beşeriyetten tamamen çıkartılmakla özdeş hale gelebilirdi" sözleriyle, insanın siyasi bir toplulukla olan bağına dikkat çeker (Arendt, 2011, s.305). Ona göre eğer mülteci yaşıyorsa, bu onun sahip olduğu bir haktan dolayı değil de ne yazık ki merhametten dolayıdır, çünkü başka ulusları mülteciyi beslemeye zorunlu kılacak hiçbir yasa yoktur.

Hannah Arendt'in ABD'ye gittikten sonra 1943'te yazdığı "We Refugees" (Biz Mülteciler) başlıklı metin, mülteci olarak onun deneyimini anlama açısından bir olanak sağlamaktadır. Bu metinde, "Evimizi kaybettik, yani günlük yaşamın aşinalığını. İşimizi kaybettik, yani bu dünyada bir işe yaradığımızı dair inancı. Dilimizi kaybettik, yani tepkilerin doğallığını, jestlerin basitliğini, duyguların serbestçe dışavurumunu" sözleriyle mültecinin içinde bulunduğu durumu betimler. Yaşanılan felaketin insanları dilsiz bir hale getirdiğini, kendi aralarında geçmiş konuşmadıklarını ve geçmiş unutmaları söylendiğinden kendilerinin de geçmiş unuttuklarını ironik bir biçimde dile getirir (Arendt, 2017).

Arendt sık sık insanın toplumsal bir hayvan olduğunu dile getirir ve toplumsal bağlar kopduğunda insan yaşamının da zorlaştığını söyler. Toplumsal bağlarından koparılan insan ise kimlik değiştirmeyi dener. Bunun için Bay Cohn'u örnek verir, Çek'de iken vatansever bir Çek, Viyana'da iken, vatansever Avusturyalı kimliklerini nasıl elde ettiğinden bahseder. Oysa ki yeni bir kimliğin kotarılması, dünyanın yaratılması kadar zordur Arendt'e göre. Asimilasyon sürecinden bahseder aynı zamanda. Bir konuşmada bir Yahudi'nin "Almanya'da iken iyi Almanlar olduk, Fransa'da iken, iyi Fransız olmalıyız" sözünü alıntılar. Mülteci sadakatini nasıl kanıtlayacağını iyi bilen bir insan olmalıdır (Arendt, 2017). Arendt, "Biz Mülteciler" de mültecilerin politik, ekonomik, psikolojik durumlarını kendi deneyimi ışığında anlamaya çalışarak, çözümler sunar.

KONUKSEVERLİK VE KENDİNİ EVİNDE HİSSETMEK

Mülteci nereye gidersen gitsin hiçbir zaman kendini evinde hissedememiştir. Sürekli bir geçicilik duygusuyla içinde yaşadığı topluma da uyum sağlamakta zorlanmıştır. Bu durumu Arendt de savaş bittikten aylar sonra bile hocası Karl Jaspers'e "Ben hala yurtsuz bir insanım, ...hiçbir saygınlığım yok" sözleriyle dile getirir (Adelman, 2017). 21. yüzyıla gelindiğinde Arap Baharı, 2011'de Suriye'de yaşanan iç savaş sonrası birçok insanın evini terk etmek durumunda kalması ve nihayetinde mültecilerin içinde bulunduğu sorunlar da Arendt'in sözünü ettiği durumdan çok da farklı değildir.

Mültecilik sorunu özellikle konukseverlik bağlamında Immanuel Kant, Jacques Derrida ve Emmanuel Levinas gibi filozoflar tarafından tartışılmıştır. Kant, konukseverliği, "hayırseverlik meselesi değil, hak sorunu" olarak görür. Dolayısıyla ona göre konukseverlik, dışarıdan gelene gösterilen bir iyilikseverlikten ziyade, dünya yurttaşlığının bir üyesi olarak kabul gören insanlara yükümlülük gerektiren varoluşsal bir sorundur (Duva, 2010, s.515). Derrida ise konukseverlik

kavramını yeniden düşünmeyi teklif eder. Derrida, koşullu konukseverlik yerine koşulsuz konukseverlikten söz eder ve ona göre koşulsuz konukseverlik, “saf konukseverlik arrivant’ı yani gelen kişiyi, hiçbir koşul öne sürmeden, hakkında adı dahil kim olduğuna dair hiçbir şey bilmeden veya bir kimlik belgesi sormadan buyur etmeye dayanır” (Naas, 2006, s.239). Dolayısıyla koşulsuz konukseverlik, aşına olunana değil, yabancıya, ötekine, kendisinden korkulana herhangi bir şart öne sürmeksizin onu buyur etmektir. Derrida koşulsuz konukseverlik teklifiyle, yabancıya kapı açmanın riskleri ve tehlikeleri olduğunun da farkındadır. Ancak onun burada özellikle üzerinde durduğu, yabancıyı “tanrı misafiri” olarak görme ve “tanrı misafiri” olana sınırların kapatılmaması gerektiğini vurgulamaktır.

“Konukluk elbette bir hak, bir ödev, bir zorundalık, bir yasadır, yabancı ötekinin dost olarak ağırılanmasıdır, öyle olması gerekir; ancak bunun koşulu ev sahibinin, host’un, Wirt’in, kabul eden veya barındıran ya da iltica hakkı verenin patron, evin efendisi olarak kalması, kendi evinde kendi otoritesini koruması, kendini koruması, kendine bakana bakması ve onu koruması, dolayısıyla konukluk yasasını evin, oikonomia’nın yasası, kendi evinin yasası, yerin (ev, hotel, hastane, yurt, aile, kent, ulus, dil) yasası olarak, sunulan konukseverliğin kendisinin yerinin sınırlarını çizen ve onun üzerinde otoritesini koruyan, otoritenin doğruluğunu koruyan, korumanın yani doğruluğun yeri olarak kalan ve dolayısıyla sunulan armağanı sınırlayan ve bu sınırlamayı, yani kendi evinde kendi-olmayı, ödülün ve konukseverliğin koşulu yapan özdeşlik yasası olarak olumlamasıdır” (Derrida, 1999, s.10).

Derrida her ne kadar konukluğu bir hak, yasa olarak betimlese de konukseverlik meselesi, sayısı milyonları aşan Suriyeli mülteciler bağlamında düşünüldüğünde, dünyanın pek de konuksever olduğu söylenemez. Koşulsuz konukseverlik bir yana herhangi bir koşul dahi öne sürülmeden ulus-devletler mültecilere kapılarını kapatmakta ve sınırlarını dikenli tellerle güvence altına almaya çalışmaktadır. Suriyeli mültecilerin ulus devletler için korkulu hale gelmesinin önüne geçmek için polis/asker gücünü kullanmakta ya da uluslararası arenada mülteciler anlaşma konusu olabilmektedir. Arendt de ulus devletlerin meseleyi polise havale ettiğini söyler. Böylece polis insanlar üzerinde istediği gibi hakimiyet kurma ve davranma yetkisine sahip olur. Polisin sahip olduğu güç, mülteci akınıyla da doğru orantılı olarak artar. Arendt bu durumun yavaş yavaş bir polis devletine dönüşme tehlikesi barındırdığının da altını çizer (Arendt, 2011, s.289). İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde “Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır” ibaresi bulunmaktadır. (İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, 2018: 205). Ancak egemen ülkeler iltica başvurularını güvenlik, ekonomik ya da siyasal nedenlerle reddederek sınırlarını tamamen kapatma yolunu seçmektedir. İnsan haklarına dair uluslararası anlaşmalar egemen devletlerin tasarrufu altındadır.

Evinden/yurdundan sürülen, uzaklaştırılan mülteci için söz konusu olan evin yokluğu, bugün dünyaya yabancılaşan modern insan için de geçerlidir denilebilir. Arendt’in “kendini evinden hissetmek” olarak ifade ettiği gerçekliğin içinde kendimizi bulamayışın nedenleri arasında, ona göre insanın dünyaya yabancılaşması ve kamusal alanın yokluğu gelmektedir (Arendt, 2013, s.430-435). Arendt’in kamusal alan ile kastettiği coğrafi bir mekân olmaktan çok öte, ortak bir dünya, insanların tartışarak söz ve eylem ile var ettikleri alandır. İnsan ancak söz ve eylem ile var olur ancak eylemin ve sözün anlamlı olabilmesi başkalarının varlığını da gerektirir (Arendt, 2013, s.55). Arendt, görünür olabilmek için ortak bir politik alana ihtiyaç duyulduğundan söz eder. Kamusal alanda, insanın doğuştan getirdiği kimliklerin bir önemi yoktur. İnsan burada söz ve eylem aracılığıyla kendini gerçekleştirir (Arendt, 2013, s.89). Kamusal alanda insanın söz söyleme ve eyleme hakkının yanında Arendt’in özellikle üzerinde durduğu “haklara sahip olma hakkı” vardır. Arendt bu kavramı, insan haklarının içine düştüğü paradoksla ilgili olarak kullanır. Devletsizler yani hiçbir ülkenin vatandaşı olmayan insanlar, insan olmak dışında bütün

haklarından mahrum bırakılmaktadır. Arendt, devletsizlerin haklardan mahrum olduğunun bilincine varmayı şu şekilde ifade eder:

“Haklara sahip olmak diye bir hakkın (ki kişinin eylemlerine ve görüşlerine göre yargılandığı bir çerçevede yaşaması anlamına gelir) ve bir tür örgütlü topluluğun üyesi olmak gibi bir hakkın varlığının, ancak yeni bir küresel siyasi durum nedeniyle bu hakları yitirmiş ve yeniden kazanması da olanaksız milyonlarca insan ortaya çıktığında farkına vardık” sözleriyle açıklar (Arendt, 2011, s.304).

“Haklara sahip olma hakkı” ve aynı zamanda her bireyin insanlığın bir üyesi olma hakkı insanlık tarafından teminat altına alınmalıdır. Ancak Arendt’e göre bu mümkün olabilir mi, burası kesin değildir. Haklara sahip olma hakkı, egemen devletler arasındaki anlaşmalar uyarınca yürürlükte olan uluslararası hukukun alanını aşmaktadır. Arendt’e göre uluslar- üstü bir alan mevcut değildir (Arendt, 2011, s.308). Arendt’in haklara sahip olma hakkı dediği, “Kişinin sözünün duyulabileceği ve eyleminin görülebileceği politik bir topluluğa veya ilişkiler alanı” içinde yaşaması anlamına gelmektedir. Bütün hakların en temelinde bu vardır ki o da kamusal alanda bulunma hakkıdır. Verili kimliklerin alanı olmayan kamusal alanda, kişinin dili, dini, etnik kökeni ne olursa olsun, söz ve eylemleriyle değerlendirildiği ve yargılandığı toplulukta yaşama hakkı vardır. İnsanların bir araya geldiği ve ortak bir dünyanın inşası için gayret ettiği alan kamusal alandır. Kamusal alanda herkes eşittir ve ortak sorumluluk esastır. Ancak Arendt’in sözünü ettiği böyle bir kamusal alanın imkânı ve modern zamanda gerçeklik içinde kendine yer bulabilmesi ütopya olarak değerlendirilebilir. Fakat gerçekliğin içinde her zaman ütopyaların da gizli olduğu göz ardı edilmemelidir.

Arendt, haklara sahip olma hakkı aracılığıyla insan haklarının içinde bulunduğu paradoksu aşmaya çalışır, çünkü insan hakları ancak tabiiyeti olan insanlar için geçerlidir, politik topluluğun yitirilmesi, Arendt’in deyişiyle “beşeriyetin dışına sürülmek” demektir (Arendt, 2011, s.306).

Postmodern dönem, geç kapitalist çağ, dijital çağ olarak adlandırılan içinde bulunduğumuz yüzyılın anlamının tekinsizlik, yalnızlaşma ve yabancılaşma olduğu kabul edilirse, mültecileri nitelendiren yurtsuzluk ya da “evsiz” olma durumunun, modern hayatın insanını da her yönden kuşattığı söylenilebilir. Özellikle bu yüzyılda birçok düşünürün modern hayatın aslında tam anlamıyla bir “evsizlik” durumu olduğunu vurgulaması üzerinde düşünülmesi gereken bir başka husustur. Kraucer, “Kapitalist ratio’nun hüküm sürmesi” sonucunda “insanın gözden yitirilmesi” biçiminde evsizliği açıklar (Kraucer 1995’ten Akt. Özgül, 2016, s.9). Adorno da özellikle Aushwitz’de yaşananlardan sonra “evin yitirildiğini” ve insanın kendini evinde hissedemeyeceğinin altını çizer (Adorno 1998’den akt. Özgül, 2016, s.9). Evsiz olma hali ya da “kendini evinde hissetme” yerinden edilen mülteciyi imlerken, bugün modern insanın içinde bulunduğu yalnızlaşma ve yabancılaşmayı da ifade eden bir kavram olarak anlaşılabilir.

ÖTEKİ VE KURBAN OLARAK MÜLTECİ

Aşına olunmayan, yabancı, başka gibi kavramlarıyla tanımlanan “öteki”, sosyal bilimlerin özellikle üzerinde durduğu ve “öteki”nin ben/biz ile ilişkisi üzerinden sorunsalların tartışıldığı bir fenomen olarak karşımıza çıkar. Toplumsal kimliklerin belirlenmesinde önemli bir kriter işlevi gören “öteki”nin belirlenmesinde iç ve dış gibi kavramlar aydınlatıcı olarak kendine yer edinmektedir. Ulus devletler kendilerine inşa ettikleri devlet yapısı içinde belirleyici kimlik olarak çoğunluk ve içeriye dahil olmayı önemsemişlerdir. Azınlık olan ve “dışarıdan” gelen öteki, devletler için her zaman korkulan, tehlikeli, düşman, yabancı olarak nitelendirilmiştir.

“İrki, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu

nedeniyle ülkesine geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişi.” olarak tanımlanan mülteci, öteki, yabancı ve dışarıda olan olanı temsil eder. (BM Mülteciler Yüksek Komiserliği 2018)

Kimliklerin belirlenmesinde ulusal olan “biz”, yabancı ise “onlar” biçiminde tanımlanması yoluyla, ulus-devletler kendilerini koruma altına alır (Kearney, 2012, s.88). Onlar denilen öteki ya da yabancı kötü ya da kötülükle özdeşleştirilir. Yabancı kötüyse, o zaman ulus-devletlerin sınırlarını yabancıya karşı koruması gerekir. Bunun için izinsiz girişlerin önüne geçilmeli ve kimin içeriye dahil olacağına ulus-devlet karar vermelidir. “Aynı” ve “başka” kavramları üzerinden geliştirilen felsefi düşüncede, “başka”nın etik açıdan yeniden adalet bağlamında bir dengeye kavuşturulmasıyla ilgili olarak Levinas ve Jacques Derrida gibi düşünürler çeşitli düşünceler geliştirmişlerdir. Levinas, “başka” ile ilişkinin sonsuz bir sorumluluk getirdiğini söylerken, Derrida ise “başka”yla olan ilişkiyi konukseverlikle ilintili ele alır ve koşulsuz konukseverliği öne sürer (Kearney, 2012, s.88).

Derrida koşulsuz konukseverlik konusunda eleştiriler olsa da ona göre, öteki bir tür Mesih gibi, istediği yere gitme özgürlüğüne sahiptir (Kearney, 2012, s.93). Levinas ise, başkaya olan sorumluluğu o denli ileri götürür ki, “zalimin zulmünden bile” ben sorumludur. (Kearney, 2012, s.94).

Kimliğin oluşumunda biz ve onlar ayrımı, eskiden beri var olan bir geleneğin devamıdır denilebilir. Nitekim Yunanlılar, kendilerine benzemeyenleri “barbarlar” olarak adlandırarak onları düşman olarak nitelmişlerdir. Ulusların varlıklarını sürdürebilmek için kendilerine icat ettiği düşmanlar, onlara benzemeyen ve dışarıdan gelen “günah keçisi” olarak öteki olmuştur. Öteki ulusun sınırlarını ve güvenliğini tehdit eden “davetsiz bir misafir” olarak görülmüştür (Kearney, 2012, s.96).

Öteki kavramsallaştırması ile ilgili olarak psikanalist bir yorum geliştiren Julia Kristeva, yabancı düşmanlığının aslında içimizdeki yabancından kaynaklandığını ileri sürer. Kristeva, bireyin içindeki yabancıyla, bilinçdışı bir süreçten bahseder ve ona göre bilinçaltı ürkütücü ve korkunçtur. Dolayısıyla insan dışarıda bir “yabancı” icat ederek, kendisine yabancı olduğunu inkâr eder. İnsan kendisine benzemeyeni dışlayarak, kendine olan yabancılığının da üstesinden geldiğini zanneder. Ya da Freud’un “tekinsiz” kavramıyla belirttiği kaygıdan kurtulduğumuza inanarak aldatırız (Kearney, 2012, s.96). Tekin olanın bir diğer yüzü olarak “tekinsiz”, bilinçten kaybolup giderek, gittikçe mahrem bir hal alır ve bu mahremiyet onu yabancılaştırır. Tekinsiz olan gizli ve güvenilmezdir bu nedenle bilinçdışıdır (Kearney, 2012, s.97). Freud, “Tekinsiz, gerçekte yeni ve yabancı bir şey değildir; aşına ve uzun süre önce zihnimize yer etmiş olan bir şeydir ve bastırma süreciyle zihnimize yabancılaşmıştır” (Freud 1976’dan akt., Kearney, 2012, s.98). Dolayısıyla bu süreçte birey, yabancıyı dışsallaştırarak “öteki”ne yansıtır. Aslında dışarıdaki yabancı, insana aynadır, içindeki yabancıya duyduğu düşmanlığı dışarıdakine yansıtır (Kearney, 2012, s.97). Öyleyse yabancı aslında bize ayna olduğu ve bilinçaltının tekinsizliğiyle yüzleştirdiğinden, birey bu yüzden korku duyar ve onu ötekileştirir ve kurbanlaştırır. Öteki kavramından ziyade yabancı kavramını kullanan Kristeva bu kavram ile daha çok göçmen ve mültecileri kasteder. Ona göre, yabancı ne günah keçisi ne de “romantik bir kurban”dır, “yabancı içimizin bir ögesidir” (Kristeva, 1991’den akt. Onur, 2013, s.265). Kristeva’ya göre, ben kendini ötekini yerine koyduğunda yabancılık ortadan kalkar. Kristeva’nın yorumladığı gibi, ben’in mülteciyi yabancı olarak algılaması ve ona karşı tavrı alıp düşmanlık göstermesinin temelinde, ben’in bilinçaltı süreçlerinin rolü olabilir.

Mülteci krizi akış, gelip geçicilik olarak kategorize edilen modernitenin kirizi olarak da görülmektedir. Anthony Giddens’a göre, modernite 17. yüzyılda başlayan ve bütün dünyayı etkisi altına alan toplumsal yaşam biçimlerini ifade eder (Giddens, 2014, s.9). Modern çağda

değişimin hızı sadece teknolojik anlamda değil, diğer alanlarda da yaygındır (Giddens, 2014, s.14). Modernite her ne kadar bir akış ve değişimi temel alsa da kapitalist düzenin devamını sağlamak bu düzene hizmet edenleri desteklemek, bu düzenin tehdit eden unsurları ise uzaklaştırmak ve yok etmek esastır (Özgül, 2016, s.4). Dolayısıyla Bauman'ın da söylediği üzere, mülteci olarak öteki, bu sistemin devamını tehdit eden bir unsur olarak kendini göstermektedir. Bauman kullandığı bahçıvan metaforuyla "öteki"nin düzeni tehdit eden bir ayırık otu olarak görüldüğünü ve bahçeden temizlenmesi üzerine ulus-devletlerin strateji geliştirdiğinden bahseder. Holokost'tan hareketle "öteki"ne dair düşünceler geliştiren Bauman, modern devletlerin tehlikeli, bilinmeyen ve öngörülme-yen yabancıyı -bahçıvanın yabancı otları bahçeden ayıklaması gibi- ortadan kaldırdığını belirtir. Holokost'u modernliğin büyük bir günahı olarak gören Bauman, Yahudiler Avrupalılar tarafından müphem olarak görüldüğünden yabancı ot gibi yok edilmeye çalışılmıştır. Bu trajik olay hiçbir vicdani rahatsızlığa da yok açmaz, çünkü modern devlet rasyonel bürokratik bir yapılanmaya sahiptir (Bauman, 2014, s.258-263).

Öteki olarak mültecinin özellikle Akdeniz'de ölümleriyle ilgili öne çıkarılan mültecinin çaresizliği ve kurbanlaştırılması aslında bir nevi onu özne konumundan çıkararak nesneleştirmek hatta lüzumsuz kılmak, bir birey olma halinden onu uzaklaştırmak anlamına da gelmektedir. Bu bağlamda üretilen söylem, (mülteci kampları, Akdeniz'de ölümler, batan botlar) ben/öteki karşıtlığını da beslemekte, mülteciye «dışarıya ait» olduğunu sürekli hatırlatmaya çalışmaktadır

SURİYELİ MÜLTECİLER KRİZİ VE TWITTER

Türkiye'nin 2011'de Suriye'de iç savaşın aniden başlamasıyla birlikte topraklarına gelen Suriyelileri başlangıçta "misafir" olarak tanımlaması ve ardından milyonları bulan mülteci dalgası sonunda "geçici koruma statüsü" tanınması, ileride savaş bitse bile Suriyelilerin ülkelerine dönme ihtimallerinin belirsizliği ve savaş devam ettiği sürece mülteci akınının devam edeceği öngörülerini, Georg Simmel'in yabancıların "gitmeyecek olan"⁴ vurgusunu anımsatmaktadır.

Birleşmiş Milletlerin 2016 yıl sonu raporuna göre, dünyada 65,6 milyon insan zorla yerinden edilmiştir (<http://www.unhcr.org/tr>). Arap Baharı ve ardından Nisan 2011'de Suriye'de başlayan iç savaş sonrası birçok insan ülkesinden ayrılarak Akdeniz üzerinden Avrupa ülkelerine geçmeyi başarırken on binlerce mülteci Akdeniz'in sularına gömülmüştür (<http://www.agos.com.tr/yazi/15590>).

Mültecilerin korunması ve temel ihtiyaçlarının giderilmesi uluslararası hukuk kapsamında ilk defa 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi'nin imzalanmasıyla gerçekleşmiştir (Çiçekli, 2014, s.222). Cenevre Sözleşmesi'nde sığınma hakkının temel bir hak olduğu vurgulanmasa da uluslararası hukuk bağlamında en azından iltica hakkından sonra uyulması gerekenlere açıklık getirmesi, sözleşmenin yabancıyı ağırlama konusunda duyarlılık taşıdığını göstermektedir. Fiili ve hukuki olarak bir toprağın birilerine ait olmasının yanı sıra, insanın kendi toprağı olarak gördüğü ülkesinde başkasını, "yabancı"yı sıcaklıkla karşılayıp karşılamayacağı ya da ne kadar süre ona hoşgörülle yaklaşacağı bir tür sınanmayı içermektedir.

Arap Baharı'nın bir parçası olarak kabul edilen Suriye'deki iç savaş, 15 Mart 2011'de başlamıştır. 29 Nisan 2011'de Suriyeli halk Türkiye'ye iltica talebinde bulunmuş, 250 kişiyle başlayan göç, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Raporuna göre (2017), Türkiye'nin 3 milyondan fazla kayıtlı Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmasıyla sonuçlanmıştır.

⁴ "Yabancı bugün gelip yarın giden gezgin gibi değil, bugün gelip yarın kalan adam gibidir" (Simmel, 2009, s.149).

Dünyada insanların mültecilere bakışında genellikle nefret temelli ve iltica eden halka karşı güvensizlik düzeyinde bir yaklaşım hakimdir. Özellikle Doğu Avrupa ve Afrika'dan Avrupa'ya göç eden mülteci dalgası, "yoksulların işgali" ve "Avrupa'nın saldırıya uğraması" şeklinde değerlendirilmektedir.

Toplumda işsizlik oranını artıracığı, fiyatları yükselteceği, ulusal kimliği tehlikeye düşüreceği gibi gerekçelerle mültecilere "tehlikeli yabancı" olarak bakılmaktadır. Mültecilerin gittikleri ülkelerde ulaşım, barınma ve eğitim alanında problemler getireceği, yaşam standartlarını düşüreceği, etnik köken itibarıyla terörist saldırılarda bulunarak ülkenin güvenliği içinde ayrıca bir tehdit unsuru olduğu yönünde çeşitli spekülasyonlar yapılmaktadır (Türkoğlu, 2011, s.110). Mültecilere yönelik güvenlik, ekonomik ya da etnik yönelimli kaygıların sıklıkla dile getirildiği mecralardan birisi de sosyal ağların popüler bir uygulaması olan Twitter'dır. "Kuş sesi, civıltı" anlamına gelen Twitter, Mart 2006'da ve 140 karakter sınırlaması ile başlangıç yapan popüler bir mikroblog uygulamasıdır. Twitter'ın içeriğinin herkes tarafından kolaylıkla oluşturulabilecek kısa, öz, açık ifadelerle mesajlaşmanın gerçekleştiği sosyal iletişim ağı olarak, gittikçe popüler bir mecraya haline gelmektedir. Twitter'ın kullanım kolaylığı, iletişimin hızlı ve pratik olması, onun reklam, pazarlama ve tanıtım amaçlı kullanılmasını da sağlamıştır. Twitter kullanıcıları, herhangi bir konu hakkında, düşünce, fotoğraf ve video paylaşabilmektedir. Twitter kullanıcısı profil sayfasında yer alan "Ne oluyor?" sorusuna dilediği biçimde herhangi bir konuda tweet atabilir. Kullanıcı, "What's happening?" (Ne oluyor?) sorusuna, kendine ait bir gündemle ya da siyasi, edebi, popüler bir konuda yaptığı video, metin, fotoğraf paylaşımlarıyla yanıt verir.

Twitter'da yüz yüze ilişkinin yokluğu ve anonim olarak var olabilme imkânı, bu mecrada kullanıcının sorumluluk duygusunun kaybına yol açıyor denilebilir. Zira Levinas da birinin yüzüne bakmanın, onunla yüz yüze ilişki içinde bulunmanın sorumluluk getirdiğini belirtir (Levinas, 1996, s.17). Böylece sosyal ağlarda nefret söylemi üretimi ve yayılımının dolaşıma girdiği, kanıksandığı ve giderek nefret suçlarına temel teşkil ettiği söylenilebilir (Binark ve Çomu, 2012). Ayrıca burada kullanıcının içerik üretirken benimsediği ve dikkate almak zorunda kaldığı "kabile sadakati"nden de söz edilebilir. Konu "Suriyeli mülteciler" olduğunda kendini etnik köken aracılığıyla tanımlayan ve anlamlandıran Twitter kullanıcısı, özellikle ırkçılık üzerinden mültecilere yönelik bir saldırı anlayışı geliştirebilmektedir.

Nitekim, "ülkemdesuriyelisitemiyorum" etiketiyle açılan atılan şu tweetler⁵ bunu kanıtlar niteliktedir:

"Gidin Türk Yurdundan Ha Bu Arap Kardeşlerini Çok Seven Varsa Onlarida Postalarız Suriyeye" (19 Aralık 2017),

"Evet ırkçıyım çünkü benim askerim şehit olurken burda zevk sefa yapıp üstüne birde benim vatanımı sevmediler benim 3-5 biriktirdiğimi çalmaya kalktılar, tecavüz ettiler vatandaşımı öldürdüler benim ülkemde benden çok değer gördüler! Yeter!" (11 Kasım 2017),

"suriyeliler ve Araplar TÜRK ÖRF VE ADETLERİNE Hiç uygun değiller Ve bu yüzden taşkınlık çıkarıyorlar Bu yüzden #ÜlkemdeSuriyeliİstemiyorum" (21 Eylül 2017),

"İşte türkle Arab bedevinin farkı. Türk ne olursa olsun toprağına doner. #ÜlkemdeSuriyeliİstemiyorum" (5 Eylül 2017),

"#ÜlkemdeSuriyeliİstemiyorum Türk şehri gaziantep'i önce kürtlerştirdiniz yetmedi şimdi Araplaştırıyorsunuz" (13 Ağustos 2017).

"Suriyelileri aşağılamak amaçlı tweetlere örnek verielcek olunursa, "Madem tatil için gidilecek

⁵ Yazım hatalarına müdahale edilmemiş, tweetler olduğu gibi alıntılanmıştır.

kadar güvenli neden hale şu pislik suriyeliler neden gönderilmiyor!" (31 Ağustos 2017),

"Ya araplar yüz­süz millet bir de düğün yapıyolar. Bunlar misafir falan değil. Şeref yoksunu insan müsfetteleri. #ülkemdesuriyeliistemiyorum" (12 Ağustos 2017).

Arendt'in Kant'tan esinlenerek geliştirdiği *sensus communis* (ortak duyu) ve *enlarged mentali­tiy* (genişletilmiş zihniyet) kavramları, sosyal medyada kolaylıkla yayılım imkânı bulan nefret söylemine karşılık bir çözüm imkânı sunabilir. Arendt'in "sensus communis" (*ortak duyu*) olarak ifade ettiği, "Kant'ın ortak duyu adını verdiği şeydir" (Berk­tay, 2012, s.70). Berk­tay'a göre, ortak duyu kavramı "görüşleri birbirinden farklı da olsa ayrı seyirciler arasında ortak olarak ulaşılan iyiye ve güzele ilişkin (estetik) bir yargıdır" (Berk­tay, 2012, s.71). Kamusal alanda eylemde bulunan ve eylemde bulunanı izleyenlerin varlığı ortak duyuyu mümkün kılar, ortak duyu ortadan kalktığı zaman insanlar ortak bir dünyayı deneyimlemez (Berk­tay, 2012, s.70). İnsanlar ortak dünyada yaşarlar, bu ortaklığın gerçekliği de ortak duyu (sağduyu) ile mümkün olur. Dünya hepimiz için varlığıyla ortak bir dünyadır. Sağduyu azaldığında bir toplulukta, düşünme yetisi de felce uğrar ve o toplulukta hurafeler baş gösterir ki bu da dünyadan yabancılaşmanın işaretidir (Arendt, 2013, s.303-304). Modern çağın getirdiği yabancı­lık ve yalnızlık duygusu, insanlara yaşadıkları dünyada yerlerinin olmadığını düşündürüp, insanları dünyaya karşı sorumluluk duygusundan uzaklaştırır. Birlikte söz ve eyleme yeteneğinden yoksunluk başladığında, (ortak duyudan yoksunluk söz konusu olduğunda) insan gerçeklikten kopar; özgür düşünme ve eylemde bulunma yetisini de kaybeder (Berk­tay, 2012, s.81). Bu bağlamda sosyal ağlarda ortak duyu yokluğu ve düşüncesizlik sonucu yargı yetisinin kay­bından söz edilebilir.

Arendt, genişletilmiş zihin kavramıyla, zihni başkalarının düşüncelerine açmayı, geniş düşün­ebilmekle de ortak duyuyu (*sensus communis*) kasteder. Düşünme edimi, diğerlerinin düşüncesini de içine alacak şekilde gerçekleşir. Arendt'in Kant'tan esinlenerek kullandığı sağduyu kavramı, yargıda bulunma kabiliyeti ile yakından ilgilidir. Arendt için yargı yetisi ben'in başkalarıyla olan diyalogu sonucu gerçekleşir. Arendt aynı şekilde Kant'ın kullandığı kavram olarak genişletilmiş zihniyetten, yargı yetisinin geçerli olabilmek için başkalarının varlığına ihtiyaç duymasını anlar (Arendt, 2014, s.298). Genişletilmiş zihin, zihnin başkasının bakış açısına da sahip olması demektir.

SONUÇ

İçinde bulunduğumuz çağda kendini gösteren mülteci krizinin geçmişte de örnekleri yaşanmış, iltica eden ve iltica edilen adına bir dizi sınanma deneyimlerini de beraberinde getirmiştir. İnsanlık tarihi, İkinci Dünya Savaşı sonrasında da milyonlarca insanın evsiz kalmasına, trajik ölümlerine, yurdundan, doğduğu topraklardan ayrılarak kendilerine yeni bir "ev" arayışına ve uyumsuzluklarına tanık olmuştur. Böylesi acı bir deneyimin öznelerinden biri olarak Hannah Arendt, savaşın bitimiyle birlikte olup biteni zihninde anlamlandırmaya ve çözümlenmeye çalışmıştır. Milyonlarca insanın evsiz/uyruksuz kalmasıyla insan hakları kavramını sorgulayan Arendt, "devredilemez," "doğumla verilmiş", "apaçık hakikatler" olarak ifade edilen bu kavramın içindeki boşluğu görmüştür. İnsan hakları ancak politik, örgütlü bir topluluğa üye olduğunda geçerlidir. Devletsiz insanlar için, insan hakları kavramı bir anlam ifade etmemektedir. Bu nedenle Arendt'in "haklara sahip olma hakkı"ndan bahsetmesi oldukça değerlidir.

Arendt'in "kendini evinde hissetmek" olarak betimlediği durumla ilişkili olarak söylenirse, hissetmek bir yana insanın haklarını koruyabilme ve haklardan faydalanabilmesi için kurumsal bir kimliğinin olması gerekmektedir. Dolayısıyla Suriyeli mülteciler için kullanılan "misafir" kavramı, ev sahibi kavramını da çağrıştırmakta ve bu ayrım biz/öteki dikotomisini de beraberinde getirmektedir. Derrida'nın sözünü ettiği "koşulsuz konukseverlik" radikal bir

deneyim imkânı sunsa da mülteciler için, Arendt'in söylediği manada haklara sahip olma hakkının yasalarla güvence altına alınması bir anlam ifade edebilir.

Sosyal bir ağ ortamı olarak Twitter'da nefret söyleminin üretimi, dolaşıma girmesi ve kanıksanması, nefret suçlarının oluşumuna kaynaklık edebilir. Bu ortamda, sınırsız özgürlük sanısıyla "öteki" olarak adlandırılan azınlığı linç etmek oldukça kolay ve sıradan bir davranıştır. İçeriklere dair herhangi bir denetleme aracının olmayışı, sorumsuzluğun, düşünce ve yargı yetisinin kaybını gerçekleştirmektedir. Arendt'e göre, yargı yetisi ancak çoğulluk içinde karşılıklı yüz yüze ilişkiler yoluyla gelişebilir. Sosyal ağlarda yüz yüze ilişkinin yokluğu ve anonimlik sorumluluğun kaybını da beraberinde getirmektedir. Özellikle Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemi ve faşist eğilim taşıyan içerikler göz önüne alındığında, Arendt'in dünya sevgisi, ortak duyu, başkasının zihnine konuk olmak gibi ifade ettiği kavramların varlığına ve gerçekliğine ihtiyaç duyulduğu açıktır.

Sosyal medyanın her ne kadar demokratik, katılımcı ve yeni bir kamusal alan imkânı yarattığı yönünde iyimser görüşler olsa da sahip olduğu özellikler aracılığıyla bu mecrada yayılım imkânı bulan nefret söylemi ve bu söylemin nefret suçlarına zemin teşkil etmesi düşünüldüğünde sosyal medyanın nefret söyleminin yaygınlaşmasında ve bu söylemin nefret suçlarına dönüşmesinde rol oynadığını söylemek mümkün gözükmemektedir.

Arendt'in politik düşünceleri ve yurtsuzluk deneyimi, kendine yurt arayışı içinde olan milyonlarca mülteciyi anlama, onlara sığınacak yer bulma ve haklara sahip olma haklarının kazanılmasında modern çağın insanına sorumluluklarını hatırlatma imkânına sahiptir. Bu imkânla birlikte Arendt'in "iyi bir insan olmuş olmaktansa", "arkamızda daha iyi bir dünya bırakmanın" daha önemli olduğu düşüncesi hakiki anlamını bulacaktır.

KAYNAKÇA

- Adelman, J. (2017). "Parya: Hannah Arendt Küresel Mülteci Krizini Düşünmemize Yardım edebilir mi?" (Çev). Burçin İçdem , <https://dusunbil.com/parya-hannah-arendt-kuresel-multeci-krizini-yeniden-dusunmemize-yardim-edebilir-mi/> Erişim Tarihi: 25.03.2018
- Agamben, G. (2012). "Biz Mülteciler" (Çev). Emre Koyuncu, <http://isyananarsi.blogspot.com.tr/2012/02/biz-multeciler.html> Erişim Tarihi: 22.03.2018
- Arendt, H. (2011). *Totalitarizm'in Kaynakları/2 Emperyalizm*, (Çev). Bahadır Sina Şener, İstanbul:İletişim
- Arendt, H. (2013). *İnsanlık Durumu*, (Çev). Bahadır Sina Şener, İstanbul: İletişim
- Arendt, H. (2014). *Formasyon, Sürgün, Totalitarizm Anlama Denemeleri, 1930-1954*, Haz. Jerome Kohn, (Çev). İbrahim Yıldız, Ankara: Dipnot
- Arendt, H. (2017). "Biz Mülteciler" (Çev). Erdem Üngür, <https://www.gazeteduvar.com.tr/dunya-forum/2017/04/29/biz-multeciler/> Erişim Tarihi:10.03.2018
- Bauman, Z. (2014). *Parçalanmış Hayat: Postmodern Ahlak Denemeleri*, (Çev). İsmail Türkmen, İstanbul: Ayrıntı
- Benhabib, S. (2006). *Ötekilerin Hakları-Yabancılar, Yerliler, Vatandaşlar*, (Çev). Berna Akkıyal, İstanbul: İletişim
- Berktaş, F. (2012). *Dünyayı Bugünde Sevmek*, İstanbul: Metis

- Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği,
<http://www.madde14.org/index.php?title=Mülteci> , Erişim Tarihi: 01.04.2018
- Çiçekli, B. (2014). *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, Ankara: Seçkin
<http://www.agos.com.tr/tr/yazi/15590> Erişim Tarihi:10.04.2018
- Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü Türkiye, <http://www.unhcr.org/tr/> Erişim Tarihi: 04.04.2018
- Binark, M. ve Çomu, T. (2012). Sosyal Medyanın Nefret Söylemi İçin Kullanılması İfade Özgürlüğü Değildir! <https://yenimedya.wordpress.com/2012/01/20/sosyal-medyanin>
Erişim Tarihi: 07.04.2018.
- Derrida, J. (1999). “Konuksev(-er-/-mez-)lik”. Jacques Derrida ile Birlikte Pera Peras Poros (Ed).Ferda Keskin, Önay Sözer (s.7-37). İstanbul: Türkiye İş Bankası
- Duva, Ö. (2010). “Evrensel Konukseverlik ve Haklara Sahip Olma Hakkı”, Birinci Uluslararası Felsefe Kongresi: Eşitlik, Özgürlük ve Kardeşlik Bildirileri, Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Bursa, 14-16 Ekim.
- Erdoğan, M.M. (2016). “Avrupa’da Yaşan ‘Mülteci’ Krizi Değil ‘İnsanlık’ Krizi”, <https://aa.com.tr/tr/analiz-haber/avrupada-yasanan-multeci-krizi-degil-insanlik-krizi/660204> Erişim Tarihi: 28.03.2018.
- Giddens, A. (2014). *Modernliğin Sonuçları*, (Çev). Ersin Kuşdil, İstanbul: Ayrıntı
- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, (2018) <https://www.tbmm.gov.tr/komisyoni/insanhaklari/pdf01/203-208> Erişim Tarihi: 02.04.2018
- Naas, M. (2006). “Alors, qui êtes-vous?” Jacques Derrida ve Konukseverlik Sorusu”, *Cogito* 47-48.
- Özgül, G. E. (2016). “Bir Görme Biçimi Olarak Yeni Medya: Kamusal Bir Alan İmkânının Araştırılması”, *Yaşar Üniversitesi, Journal Of Yasar University* 26 (7), s. 4526 – 4547.
- Simmel, G. (2009). *Bireysellik ve Kültür*, (Çev). Tuncay Birkan, İstanbul: Metis
- Kearney, R. (2012). *Yabancılar, Tanrılar ve Canavarlar, Ötekiliği Yorumlamak*, (Çev). Barış Özkul, İstanbul:Metis
- Levinas, E. (1996). *Transcendence and Height. İçinde Basic Philosophical Writings.* Bloomington-Indianapolis: Indiana University Press.
- Onur, F.H. (2003). “Öteki Sorunsalının Alterite Kavramı Çerçevesinde Yeniden Okunması Üzerine Bir Deneme” H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 21, Sayı 2, 255-277.
- Simson, E. (2013). Hannah Arendt ve ‘İnsan Hakları’ Sorusu, *Duvar Ocak-Şubat 2013 Sayı:6.* <https://elissimson.wordpress.com/2013/02/27/hannah-arendt-ve-insan-haklari-sorusu/>
Erişim Tarihi:28.03.2018
- Young-Bruehl, E. (2012). *Hannah Arendt Dünya Aşkıyla*, (Çev). Ali Selman, İstanbul:İletişim